

naročito od vremena Titova dolaska na čelo Partije — postao zaista mobilna i kreativna avangarda novoga društva. Dakako, neki radovi u »Dometima« nisu uopće donijeli novih otkrića ili su malo novoga dali, ali su vrijedni već i činjenicom da daju rezime našega dosadašnjeg znanja o ovom pitanju. Drugi su, pak, dali veći istraživački doprinos, pa omogućuju i neka nova znanstvena zaključivanja. Svakako, i ti tekstovi pokazuju koliko je toga još neistraženo, koliko je materijala neobrađeno, osobito onoga koji leži u arhivima i drugim spremištima građe u Italiji. Nedostaje još uvijek i obrada neprijateljske komponente; i okupator je, npr., na svojoj strani, u civilnim i vojnim jedinicama imao i mlade ljude: što je s njima? U ovom broju »Dometa« na to pitanje nema odgovora.

I ovaj svezak »Dometa« pokazuje da je zavičajna komponenta vrlo važna u ukupnosti naših težnji da se dođe do šire sinteze i povijesti grada Rijeke, i povijesti Kastavštine, Istre i drugih naših sjevernoprimorskih područja, a posebno povijesti revolucionarnog omladinskog pokreta. U tome smislu treba gledati i sadržaj ovoga broja časopisa »Dometi«. (PETAR STRCIC).

**STUDIJA I KATALOG IZLOŽBE »ILIRSKI POKRET I HRVATI U ZAPADNOJ UGARSKOJ«, ZEMALJSKI MUZEJ GRADIŠĆA, ŽELJEZNO I POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE. Zagreb 1987.** Ilirski pokret ulazi u red onih kapitalnih povijesnih akcija jugoslavenskih naroda koji na vrlo osobit način pokazuju razvojne putove nekih od tih naroda u pravcu formiranja nacije, u pravcu subjekta čiji će etnos doći do punoga izražaja na raznim područjima onovremenog i kasnijeg društvenog života. Objedinjavajuće slavenske — u ovom slučaju južnoslavenske pa jugoslavenske — tendencije došle su do punog izražaja u razvoju ilirskog pokreta odnosno hrvatskog narodnog preporoda. Sve to došlo je do svoga znanstveno-muzeološkog izraza u velikoj izložbi 1985. god. u Zagrebu, koju je priredilo više institucija i koja je polučila veoma velik internacionalni uspjeh. Ona je još jednom pokazala kako su hrvatski preporoditelji svoju nacionalnu ideologiju razvili na onoj bazi koja bi formiranje hrvatske nacije vidjela samo kao izraz južnoslavenske odnosno jugoslavenske nacionalne ideologije. O svemu tome riječi je bilo i na velikoj izložbi Povijesnog muzeja iz Zagreba i Zemaljskog muzeja Gradišća u Željeznom u Austriji (Burgeland, Eisenstadt), koja je proizašla kao rezultat prethodne kulturne manifestacije u Zagrebu. Objavljen je i veliki katalog, čiji su autori tekstova B. Gagro i H. Sipötz (uvodnici), te N. Stančić i N. Benčić. Posljednja dvojica govore o preporodu u Hrvatskoj općenito od 1790. do 1848, odnosno o odnosu hrvatskoga narodnog preporoda i tadašnjih Zapadnougarskih odnosno današnjih Gradišćanskih Hrvata. Dalje, dato je i 275 opisnih natuknica izložbenih predmeta, među kojima ima i takvih koji se danas rijetko iznose u javnost, a uzeti su iz naših i stranih muzejskih, arhivskih i bibliotečnih institucija te iz privatnih fondova. Prednost je kataloga što je bogato ilustriran i što su tekstovi objavljeni paralelno na hrvatskom ili srpskom, odnosno na jeziku Gradišćanskih Hrvata, te na njemačkom jeziku.

Izložba je bila zacrtana u više cjelina — pretpreporodno razdoblje, pripremno razdoblje hrvatskog narodnog preporoda, početak preporoda — istaknutiji preporoditelji, osnivanje ustanova — ideologija ilirizma, kazališni i društveni život, borba političkih stranaka — pobjeda narodnog jezika, naj-

značajnija ostvarenja u kulturi preporodnog razdoblja, knjige, rukopisi, škola, crkva, svakidašnjica, društveni život. Gradišćanski Hrvati u Austriji dio su onih seobnih procesa koji su u 16. st. doveli hrvatske mase u zapadnougarski, istočnoaustrijski i slovačko-moravski prostor. U 19. stoljeće ondašnji Gradišćanski Hrvati (danas se pod tim imenom podrazumijevaju samo oni u Austriji) ušli su kao cjelovita narodna grupa. Kao takvi došli su do izražaja i u ilirskom pokretu odnosno u hrvatskom narodnom preporodu, koji je imao ishodište u Banskoj Hrvatskoj. Naravno, ta se narodnosna grupa u javnom životu osjećala u skladu s prilikama — sve do 1848. njeni su pripadnici uglavnom kmetovi. Posebno je Nikola Benčić (i sâm Gradišćanski Hrvat) dao niz podataka o djelovanju u svojoj užoj domovini u 19. stoljeću. Zbog posebnih društveno-političkih okolnosti taj dio hrvatskog naroda, uostalom kao i onaj u Istri i na Kvarnerskim otocima, u većim se omjerima tek poslije 1848. uključuje u opća preporodna zbivanja.

Zbornik je izdan kao veoma opsežan katalog izložbe i studiozan je prilog povijesti našega naroda u Austriji. To je ne samo dug matice već i obogaćivanje kulturno-nacionalne svijesti, s podacima o periodu kada je toliko mnogo učinjeno na stvaranju jedinstvene hrvatske odnosno jugoslavenske integraciono nacionalne ideologije. (PETAR STRČIĆ).

**ISTORIJA SOVETSKOGA GOSUDARSTVA I PRAVA, sv. 3, SOVETSKOE GOSUDARSTVO I PRAVO NAKANUNE V GODI VELIKOJ OTEČESTVENOJ VOJNI (1936—1945), Moskva 1985.** — Institut države i prava Akademije nauka SSSR-a pripremio je opsežnije djelo O povijesti sovjetske države i prava, od kojeg je prva knjiga obuhvatila period od 1917. do 1920, tj. doba stvaranja sovjetske države i prava, druga knjiga zahvaća tematiku izgradnje socijalizma, tj. od 1921. do 1935, a treći tom tretira period uoči i u toku II svjetskog odnosno sovjetskoga domovinskog rata. I sadržaj treće knjige djelo je grupe autora — njih 30-tak, s O. E. Kosicinom na čelu. Cjelina od tri toma sadržajno zahvaća niz kompleksnih i značajnih pitanja — od onih unutrašnjega i vanjskoga položaja Sovjetskog Saveza kao države, preko razvoja državnoga sistema, do njegovih sastavnih dijelova i pravnih sistema. Djelo govori o izuzetno teškome vremenu za SSSR, ali autori ukazuju samo na jedan dio teškoća — gotovo da i ne spominju kako je Staljinova strahovlada utjecala na razvoj i države i prava u SSSR-u u vremenu od 1936. do 1945. godine. Naime, poznata su »pravna«, te »pravosudna« rješenja do kojih se dolazilo uoči rata, tako da je veoma visok broj nevinih i smrtno stradao. Dakako, dijelom je, zatim, rat utjecao na to da se poremeti i ovaj uhodani pravni sistem koji se ipak u osnovici bio održao i dalje. Autori smatraju »konstituciju SSSR-a 1936« kao »konstituciju pobjedivšega socijalizma«, što je naravno — blago rečeno — preuranjena ocjena i tvrdnja. Ona je tim čudnija što su autori dali niz vrlo dobrih cjelina koje ukazuju na činjenicu da su zaista vrsni poznavaoци i prava i pravnih odnosa u to doba u SSSR-u. Treća knjiga ima dva dijela — doratno i ratno razdoblje, a svako je od njih podijeljeno u glave, poglavlja i manje cjeline. Knjiga je uspješan rezultat stajališta sovjetske povijesne znanosti do 1985. god. u raznim aspektima države i prava — od njihova djelovanja na unutrašnju i vanjsku politiku, preko uvida u vojni i kulturni aspekt pitanja, do ekonomije. Djelo je izrađeno na temelju literature i objavljenih pravnih izvora, a ma-